

Mr. sc. Vera Glasnović Gjoni*

NEKA SAZNANJA O ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA NA KOSOVU RADI PROSTITUCIJE

1. UVOD

Prostitucija kao višeznačna društvena pojava, tijekom povijesti, neprestano je bila u žarištu društvene pažnje, posebice zbog svoga kauzalnog odnosa s društvenim promjenama. Kao primarna društvena pojava prostitucija najranije postaje pravno utemeljena ustanova.

Pravni režim uređivanja prostitucije ovisio je o dominantnom društvenom shvaćanju njezine osobitosti. U okviru zakonskog uređivanja prostitucije, reglamentacija tu pošast tretira kao slobodnu profesiju podložnu strogom nadzoru sanitetskih vlasti. Zatim se, pod utjecajem društvene anateme, primjenjuje prohibicija, odnosno zabrana, s elementima represivnog sankcioniranja. I napose, primjena sustava abolicije kad se konačno shvatilo da je prostitucija suodnosna društvena pojava odnosno njezin korelat.

Pojava novih modaliteta prostitucije, prije svega onih s kriminogenim elementima, u uvjetima tranzicije i globalizacije društva, podrazumijeva porast broja žrtava trgovine ljudima. Zapravo, takvi oblici prostitucije upućuju na to da je na pomolu alternativna ropska prostitucija u kojoj svodnik ostvaruje profitnu nezajažljivost, korisnici usluga svoja htijenja zadovoljavaju gnusno, beskrupulozno, a prostitutke kao žrtve metamorfiraju u suvremene robove.

Uređivanje prostitucije utemeljeno na nacionalnoj legislativi postaje nedovoljno bez uključivanja novih saznanja na međunarodnoj razini i s tim u svezi uvažavanja važećih dokumenata. U tom smislu glede zaštite ljudskih prava ugroženih trgovinom ljudima treba dosljednije primjenjivati kako zakonske tako i politički obvezujuće dokumente, primjerice ratificirane multilateralne i bilateralne ugovore.

Saznanja o prostituciji neprestano se proširuju i ovise o mnogim odnosima u društvenom razvoju. Najnoviji podaci o prostituciji pokazuju veću ozbiljnost te pošasti kojom je obuhvaćeno više desetina milijuna ljudi širom svijeta koji se zlostavljaju i izrabljuju radi profita. Mitološko značenje sankcije zbog djela

---

* Mr. sc. Vera Glasnović Gjoni, sutkinja Općinskog suda u Puli

ogrešenja prvog čovjeka u raj, gubljenjem egzistencijalnih prava i sloboda protjerivanjem iz raja, danas bi bilo, u neku ruku, spas u odnosu prema onom što doživljavaju žrtve trgovine ljudima, posebice ako ne uspiju prijeći "rajski" labirint prostitucije.

Nastanak prostitucije u pravom smislu riječi uvjetovan je pojavom privatne svojine kao izraza začetka imovinske nejednakosti na višem stupnju barbarstva, kad profesionalna prostitucija slobodnih žena postaje oblik najamnog robovskog rada. To znači da je robovlasništvo kolijevka prostitucije i paradigma da se ona u suvremenim društvenim uvjetima vraća svojim korijenima.

Kauzalitet između društvenog razvoja i prostitucije održao se do današnjih dana, jer je prostitucija, kao sociopatološka pojava, kako u etiološkom tako i u fenomenološkom smislu, ali i u pogledu društvene reakcije, ostala u osnovici ista i uvijek bila utemeljena na postojećim društveno-ekonomskim prilikama i razvoju društvene nadgradnje odnosno političko-pravnog ustrojstva društva.

2. POJAVNI OBLICI ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA U UVJETIMA PROTEKTORATA NA KOSOVU

Kriminalizacija prostitucije intenzivirana je koncem prošlog i početkom 21. stoljeća pod utjecajem burnih zbivanja u istočnoeuropskim zemljama, kad su naglo izmijenjeni društveno-ekonomski i politički odnosi, što podrazumijeva vlasničku transformaciju društvenog kapitala u privatni i ukidanja stege komunističkog sustava radi slobodnog kretanja ljudi i kapitala.

Proces tranzicije imao je široke razmjere. Prvo je zahvatio istočnoeuropske zemlje nestankom ere komunizma na prostoru Europe započet rušenjem Berlinškog zida 1989. godine, kad se ujedinjuje razdvojena Njemačka. Taj događaj utječe na ubrzani početak raspada SSSR-a i secesije pojedinih republika iz jugoslavenske državne zajednice koja je, nažalost, eskalirala ratom 1991.-1995. Tada su stvorene samostalne države: Slovenija, Hrvatska, Makedonija i Federacija Bosne i Hercegovine, dok su Srbija i Crna Gora još uvijek u procesu konstituiranja zbog neriješenog statusa južne pokrajine Kosova, koja se u međuvremenu našla pod međunarodnim protektoratom. To je važan dodatni razlog što se ovaj dio Balkana smatra rizičnim područjem.

Navedena globalna događanja intenziviraju nužne promjene na planu političkih, društveno-ekonomskih odnosa, privatizacije društvenog kapitala, prilagođivanja ustavnopravnog sustava radi ostvarivanja većih građanskih prava i sloboda, neprikosновенosti privatne svojine, prava na rad, pune jednakosti i ravnopravnosti u ostvarivanju vjerskog, kulturnog, obrazovnog i drugog identiteta, sukladno trendovima globalizacije i težnjama za priključenje Europskoj uniji i dr. Te promjene još više potiču motive za pokretanje ljudi iz manje razvijenih prema razvijenim europskim ali i izvaneuropskim zemljama radi zapoš-

ljavanja i ostvarenja boljih uvjeta života. Otuda, siromašni, nezaposleni i oni nezadovoljni svojim ekonomskim statusom nastoje promijeniti životnu sredinu ne birajući načine i sredstva, čime pridonose umnožavanju zloporaba, posebice onih na planu trgovanja ljudima radi prostitucije, prometa drogom i drugih kriminogenih radnji.

Kad je riječ o saznanjima u svezi s prostitucijom, treba naglasiti da ona nisu u dovoljnoj mjeri pratila pojavu sve veće kriminalizacije prostitucije. To utoliko prije što su tranzicijske zemlje, posebice one u kojima su se događala ratna zbivanja, manje ili više suočene s problemom trgovine ljudima radi prostitucije. Tako se koncem 20. stoljeća pojačavaju ilegalne migracije na tim prostorima pod okriljem kriminalnih skupina i pojedinaca, najčešće s tragičnim posljedicama. U takvom trendu rasta prostitucije razvija se trgovina ljudima, posebice ženama i djecom. Procjenjuje se da na globalnoj razini predmetom te trgovine svake godine postaje oko 700 tisuća žena i djece.¹

Rezultati istraživanja IOM-a o žrtvama trgovine ljudima s pravom pobuđuju pažnju svih društvenih subjekata koji su, na neki način, odgovorni što se ta društvena pošast sve više razvija i širi.

Suvremena prostitucija funkcionira po sustavu "štafete", u kojem prostitutke kao štafetne palice, vođene svodnicima, svoj put kalvarije prolaze etapno, od mjesta do mjesta poput robova namijenjenih prodaji i iskorištavanju. Takav sustav prostitucije, reklo bi se, olako prolazi pukotinama tranzicije i globalizacije društva kao nešto što se podrazumijeva.

Istraživanje prostitucije koji je proveo IOM Kosova ozbiljan je pothvat primjeren aktualnim društvenim zbivanjima i u suglasnosti je s uobičajenom metodologijom istraživačke prakse. Nazire se problem i predmet istraživanja, jasno je postavljena definicija žrtava trgovine ljudima. Ta je definicija suglasna s protokolom UN o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, ženama i djecom.² To podrazumijeva da se trgovina ljudima shvaća kao "organiziranje, transport, transfer, skrivanje ili prihvaćanje osoba, primjenjujući silu, otmice, prijevaru i lukavstva, prisilu, zloporabu sile, dajući i primajući novac ili neku drugu korist da bi se uspjelo kontrolirati drugu osobu u cilju eksploatacije".³

Definicija veoma sažeta i jasna. Njome su taksativno naznačeni delikti i izvršitelji, što je za društvenu reakciju veoma značajno jer se pospješuje i usmjerava kaznena politika namijenjena suzbijanju kriminalnih radnji u svezi s prostitucijom odnosno trgovinom ljudima.

---

¹ IOM, International Organization for Migration, Opšti pregled psihološke podrške i usluga pruženih žrtvama prostitucije, Priština, 2003, str. 1.

² Isto, str. 2.

³ Isto.

Istraživanje IOM-a usmjereno je na sagledavanje psihološke podrške i usluga koje IOM na Kosovu pruža žrtvama trgovine ljudima uključenih u lancu prostitucije. Zapravo, riječ je o sagledavanju zastrašujućih posljedica za žrtve takve trgovine, koje se izražavaju višestruko: kao povrede, infekcije, traume koje izazivaju fizička, zdravstvena i mentalna oštećenja.

Konkretizacija aktivnosti IOM-a na području Kosova u smislu podrške i usluga žrtvama trgovine ljudima koncipirana je i artikulirana u *Projektu povratka i reintegracije* tih žrtava. Bez takve programirane aktivnosti teško bi se ostvario potpun oporavak žrtava, zbog dubokih tragova nastalih od doživljenih povreda dok su bile pod “zaptom” trgovaca, makroa, svodnika.

Reintegracija će postati efikasna onda kad žrtve trgovine smognu snage da svoje traume i strahove podrškom uspješno razriješe, što će ujedno biti i sigurna brana suprotstavljanju eventualnim iskušenjima za povratak u svijet prostitucije.⁴

U metodološkom smislu *Projekt povratka i reintegracije* obuhvatio je glavne programirane odrednice psihosocijalne pomoći koje je implementirao IOM Kosova koja se ostvarivala savjetovanjima za vrijeme boravka žrtava trgovine u prihvatilištima dok su čekale repatrijaciju.

Osnovna svrha programa bila je višestruka:

1. Sagledavanje i procjena prošlosti žrtve, kao i određivanje determinirajućih čimbenika koji su pridonijeli kasnijem iskorištavanju žrtve.
2. Utvrđivanje psihološkog utjecaja, iskustava te trgovine i analize trauma u svezi s tim.
3. Osiguranje usluga savjetovanja, koristeći se metodama za prevladavanje trauma i uspješniju eventualnu reintegraciju.⁵

Tako strukturanim aktivnostima pristupilo se utvrđivanju “psihološkog profila” žrtve kako bi se sastavio plan individualne pomoći radi reintegracije žrtve trgovine.⁶

Saznanja o prošlosti žrtve utemeljene na emocionalnom životu iz perioda ranog djetinjstva i adolescencije u obiteljskoj sredini veoma su značajna za bio-psihološku opstojnost i psihološku perspektivu.

Ako roditelji kao najvažniji oslonac pokazuju poštovanje prema dječjoj individualnosti i dostojanstvu, dijete se osjeća vrijednim i poštovanim; u njemu se razvija samopoštovanje i samostalnost. Razvija se sposobnost samokontrole i reguliranja ponašanja. Međutim, svaki poremećaj na relacijama tih odnosa u smislu nebrige, fizičke distancije, nestabilnosti roditeljskog ponašanja, fizičke ili emocionalne nestabilnosti zasigurno može narušiti individualno osjećanje

---

⁴ Isto.

⁵ Isto, str. 3.

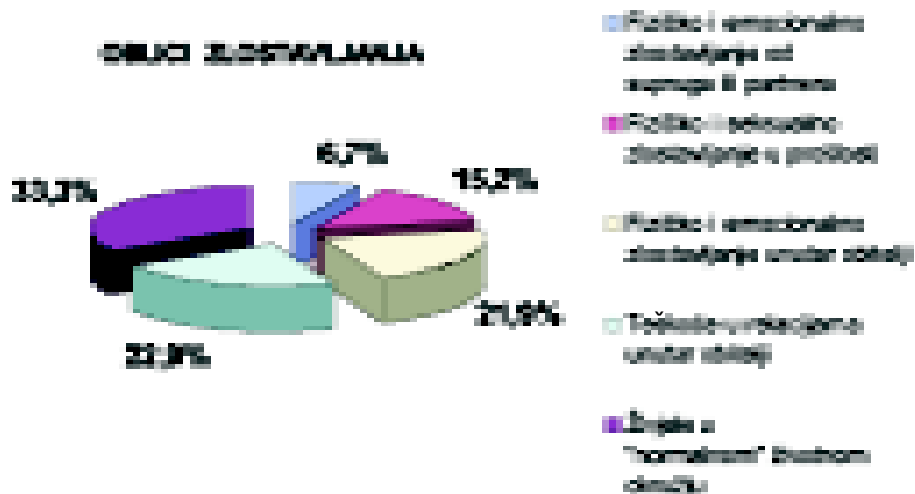
⁶ Isto.

izazivajući anksioznost i druge psihičke probleme izražene kao frustracije, traume i dr.⁷

Za psihološku perspektivu odnosno reintegraciju žrtava trgovine prijeko je potrebno uzeti u obzir ne samo traume iz prošlosti već i one nastale dok su žrtve bile predmetom trgovanja.

Istraživanje IOM-a na Kosovu, provedeno u Prihvatalištu metodom savjetovanja sa 105 žrtava trgovine, potvrđuju pretpostavljenu korelaciju između teškog života u prošlosti i olakog priključenja lancu trgovine ljudima.

Rezultati istraživanja pokazuju da je od 105 ispitanih žrtava trgovine njih 70 ili 67% bilo traumatizirano u prošlosti i da su prihatile putovanje u "bolji život", dok je njih 35 ili 33% putovanje prihvatilo iako su živjele u normalnom životnom okružju.

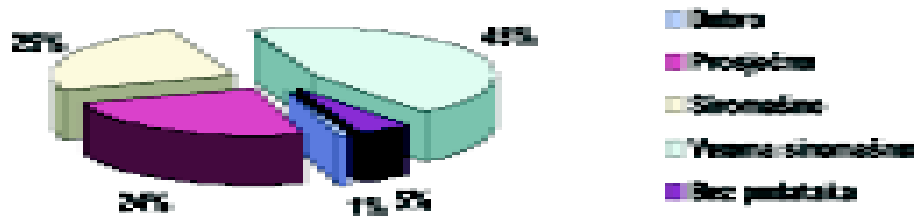
Ostali čimbenici koji pridonose porastu žrtava trgovine ljudima su društveni i ekonomski pritisci, odnosno slabo materijalno stanje, kao i nepovoljni društveni status i nemogućnost zapošljavanja u svojoj zemlji. Svi oni motiviraju na ilegalna migracijska kretanja k drugim zemljama. Tim se htijenjima obilato koriste trgovci ljudima. Po pravilu obećanja završavaju u bordelima ili stračarama u kojima najčešće stradaju pridošle žene.

Rezultati ispitivanja žena kao žrtava trgovine koje je proveo IOM Kosova pokazuju da je slabo ekonomsko stanje obitelji tih žena važan razlog napuštanja svoje zemlje.

⁷ Isto, str. 4.

Ekonomsko stanje ispitanih žena bilo je sljedeće:⁸

EKONOMSKO STANJE

Najveći udio tih žrtava su žene iz kategorije veoma siromašnih, što je u skladu s očekivanjima.

Razlozi odlaska u inozemstvo su sljedeći:⁹

RAZLOZI ODLASKA U INOZEMSTVO

Iz navedenih podataka vidi se da dominiraju razlozi zapošljavanja i oni koji osiguravaju bolji i lakši život. Ispitivanjem je utvrđeno da je među ženama žrtvama trgovine bilo i onih koje su već imale iskustva u takvoj trgovini (povratnice). One su bile svjesne rizika, ali su smatrale da mogu kontrolirati situaciju i da nemaju drugih mogućnosti.¹⁰

---

⁸ Isto, str. 7.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto, str. 8.

Druga važna svrha *Programa* sastojala se u utvrđivanju psihološkog utjecaja prihvaćanja takve transakcije. Utvrđeno je da su uglavnom korištene ogavne, brutalne i prisilne metode s primjenom fizičkih tortura, iznuđivanja gladovanjem, iscrpljivanjem, izolacijom, obmanama, prijetnjom smrću i dr.¹¹, što je izazivalo težak emocionalni pritisak kod žrtve trgovine ljudima.

Primjena takvih metoda utjecala je na podčinjavanje žrtve koje su u tom smislu prihvatile konformističko ponašanje, što podrazumijeva poslušnost bez ostatka, jer su bile u okružju totalnog nepovjerenja u kojem su vladali zakoni surove osвете.

Psihološka saznanja pokazuju da uvjeti stalne prisile izazivaju u ponašanju jedinice uznemirenje, depresiju i fizičku slabost. Na kraju gubi se volja za promjenom sredine, što dokazuje da su žrtve postale nesposobne da bi shvatile svoju situaciju. Takvo je ponašanje dr. Martin Seligman nazvao “naučena bespomoćnost”.¹²

Isto tako, prema Rothbaumu, navode se dva moguća oblika kontroliranja događanja. Prvi je “primarna kontrola”, kad se žrtve pokoravaju da promijene sredinu da bi udovoljile sebi. Drugi je “sekundarni”, kad pokušavaju promijeniti sebe da bi udovoljile sredini.¹³

Prema tom saznanju, žrtve čine pokušaje primarne kontrole, međutim, kako je taj pokušaj rizičan, najčešće se izbjegava, pa se svodi na sekundarnu kontrolu.¹⁴ To potvrđuje da su žrtve postale pasivne, da im je urušeno samopoštovanje i dr. Gubitak volje za kontrolom upućuje na stanje beznađa, to utoliko prije ako žrtva ostaje bez osobnih dokumenata s lažnim identitetom.

Saznanja o kliničkim posljedicama i simptomima prouzročnim nasiljem takve trgovine ljudima utječu na koncipiranje programske strukture savjetovanja. U tu skupinu posljedica ubrajaju se traumatski slučajevi koji ugrožavaju život ili pak narušavaju fizički integritet žrtve. Reagiranja na opasnosti takve vrste imaju biološki i psihološki karakter. Pod utjecajem osjećaja opasnosti i straha dolazi do povećanja protoka adrenalina i početka blokada i panike, pažnja je usmjerena na konkretnu situaciju. Stvaraju se jake emocije straha koje, po pravilu, paraliziraju ili mobiliziraju, stavljajući osobu pred izbor između bježanja i borbe.¹⁵

Svaki traumatski događaj proizvodi tjelesna i duševna oštećenja. Prva u obliku bolova, znojenja, ubrzanog rada srca, poremećaja spavanja, slabljenja imunološkog sustava, odavanja alkoholu i konzumiranja droga i dr.¹⁶ Druga,

---

¹¹ Isto, str. 9.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto, str. 11.

¹⁶ Isto.

psihička, u obliku straha, razdražljivosti, zabrinutosti, mora, izoliranosti i ravnodušnosti, bespomoćnosti, gubitka kontrole, nezainteresiranosti za svakodnevna događanja, bezosjećajnosti i dr.¹⁷

Žrtve trgovine ljudima koje su prošle kroz savjetovanje IOM-a Kosova utemeljeno na programu CT (terapijska seansa), u svezi s preživjelim traumama govore o “osjećanju ranjivosti i emocionalne boli”,¹⁸ koji su doživjele kao žrtve trgovine, posebice one koje su u djetinjstvu doživljavale slična zlostavljanja.

Te su žrtve pri savjetovanju obično izvještavale o određenim reakcijama nakon proživljenih trauma: akutna reakcija na stres, posttraumatski stresni poremećaj, depresija, granični poremećaj ličnosti i pokušaji samopovređivanja radi eventualnog bijega iz ustanova, hospitalizacije.¹⁹

Programom savjetovanja žrtava trgovine ljudima istraživane su ove tri posljedice: posttraumatski stresni poremećaj, posttraumatski stresni poremećaj i disocijacija te odnos disocijacije i povređivanja. Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP)²⁰ novija je dijagnostička kategorija u američkoj psihijatriji (1980). Taj poremećaj, prepoznatljiv kao odgođeno i/ili produljeno reagiranje (odgovor) na stresno stanje izuzetno jake ugroženosti, “može biti naročito težak i dugotrajan kada je izazivač stresa čovjek”.²¹ Emocionalno stanje žrtve te trgovine izražavalo se osjećanjima nemira i anksioznosti do stanja apatije i neprestane tuge.²² S produljenjem takvog emocionalnog stanja traume će biti sve teže i trajnije.²³

Istraživanjem je utvrđeno da između posttraumatskih stresnih poremećaja i disocijacije postoji odnos koji se bivalentno izražava u obrambenoj ili adaptivnoj funkciji. To znači da je “disocijacija” proces u kojem se prekidaju prethodno postojeće veze između pojedinih dijelova osobnosti.²⁴ Tada nastaje “privremena

---

¹⁷ Isto, str. 12.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto: “Akutna reakcija na stres je prolazni poremećaj značajne težine koji se razvija kao odgovor na izuzetan fizički ili mentalni stres - Svjetska zdravstvena organizacija, 1992. U tipičnim epizodama osoba obično pati od depresivnog raspoloženja, gubitka interesa i zadovoljstva, smanjene energije, što dovodi do povećanog zamora i umanjene aktivnosti. Ova osoba ima izraženu potrebu ka impulzivnim radnjama bez razmišljanja o posljedicama i s afektivnom nestabilnošću koja može uzrokovati ponavljanje emocionalne krize i može biti udružena s naporima da se izbjegne odbacivanje kao i serijom suicidalnih prijetnji ili postupaka samopovređivanja”, bilješka 11-14.

²⁰ Isto, bilješka 15, str. 14.

²¹ Isto.

²² Isto, bilješka 16.

²³ Isto.

²⁴ D. Krstić, Psihološki rečnik, Savremena administracija, Beograd, 1991, str. 101.

izmjena normalnih i integrativnih funkcija svijesti identiteta ili pamćenja”,²⁵ iako je disocijacija instinktivna reakcija u funkciji obrane sebe od bolnih i neželjenih uspomena, ona je veoma važna jer određuje poremećaj multiple ličnosti, koju karakterizira postojanje dviju ili više različitih ličnosti u iste jedinke.²⁶

Istraživanja su utvrdila vezu između disocijacije i postupka samopovređivanja. Kako je disocijacija prisutna kod mnogih slučajeva ekstremnog i impulzivnog ponašanja, ona se često zlorabi putem samopovređivanja, raznim zlorabama supstancija i bulimijom odnosno prekomjernim unošenjem hrane, što je česta pojava kod žrtava trgovine ljudima u stanjima obuzetim tugom i očajem, odnosno kad se osjete bespomoćnim zbog zatvorskih uvjeta ili kad su im dokumenti o identitetu oduzeti. U takvim se emocionalnim stanjima samopovređuju. Međutim, te žrtve češće nalaze izlaz u korištenju alkohola i droge.

Pojave u smislu samopovređivanja, konzumiranja alkohola, droge i dr. bile su prisutne i u ranijim ispitivanjima prostitucije zbog lošeg ponašanja svodnika i vlasnika javnih kuća, ali i teških uvjeta obiteljske sredine u ranoj mladosti.²⁷

Metodologija savjetovanja u organizaciji IOM-a Kosova, koncipirana za individualne i grupne psihoterapijske seanse, namijenjena je prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima za seksualno iskorištavanje, odnosno pomoći povratku normalnom životu dostojnom čovjeka. Pokazana spremnost za vraćanje sigurne atmosfere za nesmetano slušanje iskustava žrtve trgovine te saživljavanja i uživljavanja (empatija) u funkciji sazajne projekcije u strukturi procesa druge ličnosti - žrtve trgovine u mnogome su pomogli da se unaprijede komunikacijske sposobnosti žrtava odnosno vrati osnovni osjećaj povjerenja u druge, kao uvjet za uspješan povratak i ponovnu socijalnu integraciju.

Saznanja iz osobnih ispovijesti žrtava trgovine upućuju na loše uvjete obiteljskog života prije uključivanja u lanac te trgovine, na surovosti koje su doživljavale od trgovaca svodnika odnosno vlasnika javnih kuća u kojima su boravile, metode mučenja kako bi započele s prostituiranjem, načine eksploatacije, bolesti, preprodaje i ostalo, poistovjećivanje s ljudskim robljem do fizičkog i psihičkog uništavanja.

3. UMJESTO ZAKLJUČKA

Žrtve trgovine ljudima postaju sve raširenija pojava jer je ta trgovina isprepletana s migracijama ekonomskog karaktera, koje postaju sve intenzivnije

---

²⁵ J. A. Flaherty i saradnici, Psihijatrija, dijagnoza i terapija, Savremena administracija, Beograd, 1992, str. 343.

²⁶ Isto, str. 347.

²⁷ V. Glasnović, Prostitucija kao oblik sociopatološkog ponašanja, kriminološko i pravno gledište, magistarski rad, Pravni fakultet u Prištini, Priština, 2000, str. 234.

između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Te su migracije najčešće ilegalne jer se ne ostvaruju u suglasnosti sa zemljama prijma radne snage. Pod pritiskom socio-ekonomskih čimbenika, trgovci ženama i djecom nalaze svoj ekonomski interes za unosan posao ilegalnog prometa radi širenja prostitucije. Uvjeti tog prometa su krajnje ponižavajući jer su žene svedene na robove, od prvog se dana eksploatiraju, prisiljavane su najsurovijim metodama jer trgovci i svodnici i vode javne kuće, a i sami su ogrezli u kriminal, pa tu, nazovidjelatnost, svode na najcrnju eksploataciju s elementima zločina.

U toj ljudskoj tragediji vrijedna je pozornosti aktivnost IOM-a Kosova u cjelini, koji ulaže napore za stvaranje sigurnog terapijskog okruženja gradeći odnose povjerenja tako da žrtve postaju voljne i sposobne da se suoče s tragedijom koja ih je snašla. Tako se posljedice trauma ublažavaju ili nestaju, a potiču se motivi za normalnu integraciju u društvo.

Ta pomoć ostat će bez očekivanog učinka ako se žrtvama ne pruži određena pomoć i u zemljama porijekla i odgovarajuća podrška nevladinih udruga. Treba se zalagati da identificirani negativni čimbenici, na osnovi ovog i prethodnih istraživanja, koji potiču prostituciju, budu eliminirani u najvećoj mogućoj mjeri. Valja nastojati inkorporirati u obrazovne programe sadržaje koji će biti i u funkciji edukacije mladih. Međutim, društvena reakcija namijenjena prevenciji i suzbijanju prostitucije i trgovine ljudima mora biti odgovornija i koordiniranija na međudržavnoj razini, koje će središte biti Organizacija ujedinjenih naroda i Europska zajednica. Starija zakonodavna regulativa nije predviđala kazneno djelo koje bi se odnosilo na trgovinu ljudima jer takvo kazneno djelo nije bilo aktualno. Postojalo je, ali nije bilo masovno.

Što se prostitucije tiče, na prostoru bivše SFRJ ta inkriminacija bila je regulirana pozitivnim materijalnim zakonodavstvom, s različitim tretmanom i neujednačenim mjerama sankcije. I društvena reakcija radi prevencije i suzbijanja nije bila izjednačena zbog različitih gledišta društva odnosno nejednakog pravnog režima uređivanja prostitucije.

U međuvremenu, zbog svih događanja na prostoru bivše Jugoslavije i drugih država u okružju i šire, problem prostitucije sve se više isprepleće s trgovinom ljudima, dobivajući drastična obilježja kriminaliteta.

Međutim, tu pojavu nije pratila adekvatna nacionalna zakonska regulativa u svezi s otkrivanjem, procesuiranjem i sankcioniranjem kriminaliteta u području trgovanja ljudima, a posebno nije bilo usklađivanja te zakonske regulative s konvencijama UN i protokolom protiv transnacionalnog organiziranog kriminala.

Prijeko je potrebno proširiti aktivnosti u funkciji pomoći i zaštite žrtvama trgovanja ljudima te usavršiti organizaciju postojećih stručnih službi u njima. Trebalo bi pospješiti društvenu reakciju u suzbijanju prostitucije kao i trgovanje ljudima. U tom smislu unapređivanje sustava edukacije radi samozaštite i sprječavanja trgovine ljudima ima posebno značenje.

LITERATURA

1. A. Stulhofer, Z. Raboteg-Šarić, L. Marinović, Trgovanje ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja, Centar za istraživanje tranzicije i civilnog društva, Međunarodna organizacija za migracije, Zagreb, 2002.
2. A. Cockburn, J. Cobb, Robori, 21. stoljeće, National geographic, 2003.
3. D. Ačimović, Prostitucija rata, Donald, Jagodina, 1997.
4. IOM Kosova, Jedinica protiv trgovine ljudima, Projekt za povratak i reintegraciju. Izveštaj, Priština, 2002.
5. IOM Kosova, Opšti pregled psihološke podrške i usluga pruženih žrtvama trgovine ljudima, Priština, 2003.
6. I. Kovčo Vukadin, D. Jelinić, Trgovanje ljudima, kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol. 10, broj 2, 2003, str. 679.
7. J. A. Flaherty, R. C. Chanon, J. M. Davis, Psihijatrija, dijagnoza i terapija, Savremena administracija, Beograd, 1992.
8. V. Glasnović Gjoni, Prostitucija kao oblik sociopatološkog ponašanja, Kriminološko-pravno gledište, Pravni fakultet Priština, Priština, 2000.
9. Vlada Republike Hrvatske, Nacionalni plan za suzbijanje trgovine ljudima, Zagreb, 2002.

